

*В. Ю. Степанов,
доцент кафедри філософії та політології,
Харківська державна академія культури*

ДЕРЖАВНА ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄДИНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

Розглянуто концептуальний аспект єдиного інформаційного простору України як атрибут інформаційного простору сучасного суспільства, охарактеризовані його компоненти і їх функції. Показано, що для формування єдиного інформаційного простору необхідна цілеспрямована, заснована на загальносистемних принципах інформаційна політика держави.

The conceptual aspect of single informative space of Ukraine as attribute of informative space of modern society is considered, his components and their functions are described. It is rotined that for forming of single informative space the purposeful, based on general system principles informative policy of the state is needed.

ВСТУП

Соціальна і політична перебудова, формування ринкової економіки об'єктивно привели до необхідності істотної зміни інформаційних стосунків в Україні. Не дивлячись на значне розширення останнім часом ринку інформаційних послуг і продуктів, інформаційне забезпечення органів державного управління, господарюючих суб'єктів і громадян залишається на низькому рівні. Можливість доступу до інформації, як правило, обмежується її відомчою приналежністю і часто зумовлена посадовим положенням і соціальним статусом споживача. Інформаційно-телекомунікаційні системи функціонують в основному на користь державних органів влади і, як правило, без необхідної їх взаємодії. Таке положення справ приводить до дублювання робіт, надмірності в зборі первинної інформації, дорожчання розробок та експлуатації систем. Крім того, відомча роз'єднаність ускладнює обмін інформацією і доступ до неї. Вказані проблеми є актуальними і їх можна вирішувати шляхом формування єдиного інформаційного простору України.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета статті — розглянути концептуальний аспект єдиного інформаційного простору України як атрибут інформаційного простору сучасного суспільства, охарактеризувати його компоненти і їх функції.

РЕЗУЛЬТАТ

Звертаючись до витоків філософських досліджень з проблем інформації, слід згадати, що першими авторами, що звернули увагу на ту домінуючу роль, якої набуває інформація в сучасному просторі, були зарубіжні вчені, зокрема: Д. Белл, З. Бжезінський, П. Дракер, У. Даттон, С. Джоунс, М. Дертоз, Ж. Еллюль, М. Кастельс, Й. Масуд, Ф. Махлуп, К. Мея, Дж. Мозес, Дж. Нейсбіт, Ф. Родрігес, Г. Рейнголд, Т. Стоун'єр, Є. Тоффлер, А. Турен, Ф. Уєбстер, А. Уїлхелм та ін.

Значний внесок у розробку і формування відповідних концепцій зробили й вітчизняні дослідники: В.Д. Бакуменко, І. Бойченко, О.П. Голобуцький, В.П. Гондюл, О.О. Грігор, О.П. Дубас, Д.В. Дюжев, А.О. Дегтяр, О.В. Зернецька, В.О. Ковалевський, А.В. Колодюк, В.В. Лях,

Є.А. Макаренко, О.В. Малигін, В.В. Недбай, М.А. Ожеван, Г.Г. Почепцов, М.М. Рижков, А.О. Сіленко, В.М. Ськаляцький, Є.Б. Тіхомірова, В.П. Фісанов, О.М. Флор, В.М. Фурашев, І.О. Чернозубкін, І.С. Чіж, С.А. Чукут, О.Б. Шевчук, В.М. Шейко, В.М. Щербіна та багато ін.

Вчені довели, що критерієм визначення підходів до інформаційного простору є домінування сфер громадського життя в процесі його функціонування й трансформації.

Термін "інформаційний простір" був запозичений соціально-гуманітарними науками з фізики, де він означав можливість співіснування різного роду явищ і факторів [9]. У філософському звучанні це поняття набуває дещо іншого змісту, наприклад, у рамках кібернетичного підходу інформаційним простором є сукупність джерел інформації, баз даних, мереж і технологій, що їх об'єднують.

У філософсько-методологічному вимірі під інформаційним простором розуміється середовище поширення інформації в соціумі, що перебуває під впливом культурних, економічних, політичних, технологічних та інших факторів [2].

Теоретична чіткість і дбайлива увага до історичної конкретики — ці аспекти роблять аналіз інформаційного простору одним з найбільш перспективних напрямів у сучасній соціально-філософській думці.

Деякі дослідники [3; 7] розглядають інформаційний простір як територію, "покриту" інформацією, інформаційними ресурсами й інфраструктурою, у рамках якої всі суб'єкти мають однакові можливості одержання, передачі й всіх інших маніпуляцій з інформацією в будь-якому місці цього простору. На їхню думку, інформаційний простір — це не просто територія, на якій діють засоби масової інформації (ЗМІ), а територія, значима для ЗМІ людьми, що її населяють та складають реальну, розрахункову, потенційну аудиторію функціонуючих у цьому просторі ЗМІ.

Інші дослідники [4, 5] дають визначення інформаційного простору як сукупність банків і баз даних, технологій, їх супроводу і використання, інформаційних телекомунікаційних систем, що функціонують на основі загальних принципів і забезпечують інформаційну взаємодію організацій і громадян, а також задоволення їх інформаційних потреб. Як компоненти інформаційного простору в цьому випадку виділяють інформаційні ресурси, засоби інформаційної взаємодії і інформаційну інфраструктуру.

Наведені вище визначення дозволяють припустити, що поняттям "інформаційний простір" у даний момент позначаються різні феномени, які зв'язані між собою наявністю інформації, а також ті, хто її проводить, і ті, хто нею користується. Хай там що, та рівень розвитку сучасного інформаційного простору вирішальним чином впливає на економіку, обороноздатність і політику. Від цього рівня значною мірою залежить поведінка людей, формування суспільно-політичної ситуації й соціальної стабільності сучасного суспільства.

Таким чином, інформаційний простір — сформоване місце існування людини, наповнене інформацією, доступною для нього в процесі його діяльності. Інформаційний простір виникає в результаті інфопроцесу через створення інформації (духовний аспект), розвиток форм її збереження і засобів її передачі (матері-

альний аспект) і існує у вигляді усної та документальної комунікації.

Сучасний інформаційний простір сформувався в процесі еволюції його первинних елементарних компонентів і зараз має надзвичайно складну структуру, але, як і в первородному варіанті, його суть укладається в наступну дефініцію: інформаційний простір функціонує ефективно тільки в тому випадку, якщо всі його компоненти знаходяться в системній єдності.

Забезпечення єдності інформаційного простору виконують органи державної влади, які розробляють і реалізують цілеспрямовану інформаційну політику. Реалізуючи свою інформаційну політику на рівнях регіонів і місцевої самоврядності, держава вимушена в тому або іншому ступені фінансувати забезпечення єдності інформаційного простору і здійснювати підтримку прогресивних тенденцій розвитку всіх його компонентів. При цьому держава, використовуючи свою інформаційну політику як інструмент, фокусує свої дії на забезпеченні і збереженні взаємозв'язків об'єктів і суб'єктів інформаційного простору.

Державна інформаційна політика (ДІП) будується на посиленні інтеграційних процесів, які об'єктивно і неминуче виникають при створенні, збереженні, передачі і споживанні інформаційних ресурсів. Далі інтеграційні процеси відтворюються в науках інформаційно-комунікаційного циклу, які спрямовані на формування демократично орієнтованої громадської свідомості, сприяння розвитку духовності, культурних, освітньо-виховних і моральних засад, збагачення інтелектуального потенціалу українського народу, збереження його національної та культурної самобутності.

Після законодавчого закріплення поняття "Державна інформаційна політика" [1] настала необхідність законодавчого закріплення сучасної концепції ДІП як інструменту забезпечення єдності інформаційного простору, який переходить на рівень практичних рішень: управлінських, економічних, організаційно-методичних, техніко-технологічних й ін.

Концептуально єдиним інформаційним простором (ЄІП) є сукупність баз і банків даних, технологій їх ведення і використання, інформаційно-телекомунікаційних систем і мереж, що функціонують на основі єдиних принципів і за загальними правилами, що забезпечують інформаційну взаємодію організацій і громадян, а також задоволення їх інформаційних потреб.

Створення ЄІП України можливо здійснити через розробку і реалізацію положень ДІП, яка може складатися з наступних головних компонентів:

— інформаційні ресурси, що містять дані, відомості і знання, зафіксовані на відповідних носіях інформації;

— неухильне забезпечення конституційного права кожного на одержання, збирання, зберігання і поширення інформації, на вільне вираження своїх поглядів, в тому числі у засобах масової інформації;

— організаційні структури забезпечують функціонування і розвиток ЄІП, зокрема збір, обробку, зберігання розповсюдження, пошук і передачу інформації;

— засоби інформаційної взаємодії громадян і організацій забезпечують їм доступ до інформаційних ресурсів на основі відповідних інформаційних технологій, що включають програмно-технічні засоби і організаційно-нормативні документи;

— проведення відкритої інформаційної політики у публічному секторі, що полягає у доведенні до громадськості повної та об'єктивної інформації про внутрішню і зовнішню політику України, законодавче врегулювання права на доступ до інформації, зокрема до інформації, яка становить суспільний інтерес.

Відмінною рисою процесу формування ЄІП є не лише створення технічної і технологічної структури інформатизації для забезпечення взаємодії виробників інформації, її споживачів, розподілу знань, накопичених в інформаційних банках даних, але і облік соціальних, економічних і політичних аспектів його формування і інтеграції в світовий інформаційний простір [6]. Об'єктивні знання, що зберігаються в інформаційних банках даних, тільки тоді можуть стати чинником прогресивних соціально-економічних якісних змін, коли знайдуть зацікавленого в них споживача і будуть йому доступні.

Таким чином, метою формування й розвитку ЄІП держави є:

- забезпечення прав громадян на інформацію;
- створення й підтримка необхідного для стійкого розвитку суспільства рівня інформаційного потенціалу;
- підвищення погодженості рішень, прийнятих регіональними органами державної влади й органами місцевого самоврядування;
- підвищення рівня правосвідомості громадян шляхом надання їм вільного доступу до правових і нормативних документів, що визначають їхні права, обов'язки й можливості;
- надання можливості контролю з боку громадян і громадських організацій діяльності органів державної влади й органів місцевого самоврядування;
- забезпечення відкритості органів державної влади й місцевого самоврядування й підвищення контролю з боку населення, що приводить в остаточному підсумку до зниження рівня зловживань;
- підвищення оперативності прийняття й точності управлінських рішень, правильності реагування на події й надзвичайні ситуації;
- підвищення ділової й суспільної активності громадян шляхом надання рівної з державними структурами можливості користуватися відкритою науково-технічною, соціально-економічною, суспільно-політичною інформацією, а також інформаційними фондами сфер освіти, культури й ін.;
- інтеграція зі світовим інформаційним простором.

У загальному розумінні метою створення ЄІП є підвищення ефективності державного й регіонального управління на всіх рівнях.

Формування й розвиток ЄІП і відповідних державних інформаційних ресурсів — проблема міжгалузєва й міжрегіональна. Вона вимагає вирішення складних організаційних і техніко-технологічних питань, значних витрат і не може бути вирішена одномоментно. При цьому необхідне комплексне урахування соціально-економічних, правових і політичних аспектів інформатизації

суспільства, всебічне використання організаційного, технологічного, технічного й нормотворчого досвіду, отриманого під час розвитку інформаційних просторів провідних країн.

Для створення ЄІП необхідно розвивати економіко-правові основи, що включають:

— законодавчі й нормативні акти, які визначають права й обов'язки юридичних і фізичних осіб щодо формування й використання інформаційних ресурсів, засобів їхньої обробки й доставки;

— економічні регулятори, що забезпечують стимулювання активного формування й використання інформаційних ресурсів.

Формування й розвиток ЄІП передбачає, у першу чергу, забезпечення оперативного доступу до наявних інформаційних ресурсів і проведення робіт з їхнього включення в ЄІП. Знову сформовані інформаційні ресурси, що включаються в ЄІП, повинні бути на законній підставі доступні органам управління державної влади, господарюючим суб'єктам і громадянам.

Сьогодні ЄІП можна визначити як форму скоординованого функціонування територіально близьких і видалених інформаційних ресурсів, що історично сформувалася; його цілісність існує завдяки єдиному управлінню, правовим гарантіям, способам зв'язку й іншим матеріально-технічним засобам, що забезпечують найбільшу міру доступності інформації для споживача.

Інформаційні ресурси, з урахуванням комунікативної діяльності людей, в ЄІП піддаються обов'язковій інтеграції і структуризації. Суть нововведень, які повинні забезпечити ЄІП соціуму, зводиться до створення механізму, що забезпечує рівні можливості для розвитку і функціонування на всіх його рівнях, у всіх його секторах і частках.

Але у становленні ЄІП є і суперечності, породжені процесами як регіоналізації, так і глобалізації.

Регіоналізація як одна з тенденцій розвитку сучасного суспільства визначила умови функціонування інформаційного простору України. Складність формування сучасного регіонального інформаційного простору пов'язана з невирішеністю ряду організаційно-управлінських завдань загальнодержавного рівня.

Процеси глобалізації знижують залежність інформаційного простору від територіальних меж держави. Це найяскравіше демонструє Інтернет.

На даний час для мінімізації негативних проявів безконтрольного розповсюдження інформації держава використовує не лише адміністративні методи, але й інші важелі впливу. До них відноситься створення умов для розвитку державної (національної) мови.

Державна мова, разом із загальною територією мешкання і загальною економікою, є найважливішим чинником, що забезпечує єдність нації. Мова є транслятором національних цінностей і культурних досягнень нації в світову культуру. Саме тому держава повинна звертати увагу на розвиток національної мови і здійснювати владну й фінансову підтримку структур, що сприяли б мовній комунікації.

Забезпечення ЄІП стає непростим завданням у міру

виникнення все нових і нових його компонентів і кількісного збільшення його суб'єктів. Досягти єдності можна за рахунок узгодження дій безлічі різнопорядкових зв'язків, які забезпечують не лише територіальні або професійно-виробничі й інші діючі вузли, але і зв'язки між явищами вертикальних і горизонтальних, вербальних і документальних рівнів інформаційного простору.

Реалізації концепції розвитку ЄІП на цей час ще заважають відмінності в якісних і кількісних характеристиках інформаційного простору різних регіонів країни. Вони приводять до збільшення диспропорцій у розвитку центру і регіонів буквально по всіх сферах життєдіяльності. Тому в даний час проблема "вирівнювання" в розподілі інформаційних ресурсів і засобів автоматизації і телекомунікацій по регіонах України стоїть достатньо гостро.

Технічне переоснащення всіх часток інформаційного простору повинне за можливості здійснюватися рівномірно, оскільки диспропорції в розвитку тих або інших часток системи призводять до зниження її ефективності в цілому.

На підставі цього формулюється ще одне завдання — зусилля держави мають бути направлені на поступову ліквідацію цих диспропорцій.

Створення ЄІП — це складний інтеграційний процес. Мабуть, повне єднання всіх суб'єктів інформаційного простору, всіх його компонентів, складних за своєю структурою, є важкодоступним ідеалом, наближення до якого має бути цілеспрямованим, послідовним і достатньо тривалим [3, с. 95].

Інформаційний простір створюється (конструюється) суб'єктом. У зв'язку з цим у будь-якому інформаційному просторі діє принцип конструктора, який обґрунтований у роботах з системного аналізу [8]. Конструктором інформаційного простору може бути індивід, підприємство, установа. В рамках держави або території конструктором інформаційного простору виступає влада, якій суспільство делегувало функції щодо управління складною системою — соціумом.

Принцип конструктора в ЄІП реалізується владою різних рівнів через створення і виконання державних, регіональних, місцевих програм та через правову і фінансову підтримку суб'єктів інформаційного простору.

ВИВОДИ

Інструментом забезпечення інформаційного простору є інформаційна політика держави. В рамках певної території, регіону, влада може делегувати свої повноваження зі створення ЄІП якому-небудь суб'єктові. Найчастіше такі функції покладаються на ЗМІ, можливі й інші рішення цього питання.

Принцип структурності свідчить: поведінку макросистеми зумовлює поведінка її окремих компонентів і приводить до їх диференціації на тих же підставах, тобто за територіальним, галузевим та іншими подібними ознаками. Ієрархічна залежність існує між центром і його другорядними за важливістю частинами. У нашому випадку центр — це влада, вона генеральний конструктор територіального інформаційного простору, а другорядними є всі інші компоненти інформаційного простору.

Влада повинна робити спеціальні зусилля для зняття проявів негативних відцентрових тенденцій у територіальному інформаційному просторі і делегувати свою частку відповідальності іншим суб'єктам, наділяючи їх функціями локальних центрів. Саме тому з'являються специфічні інформаційні установи як особливі щодо самостійних суб'єктів, що створюють власний інформаційний простір.

За останні роки прийнято ряд законів, що регулюють взаємини у сфері інформації, проте все-таки рівень правового забезпечення функціонування інформаційного простору ще не можна визнати достатнім.

Завдяки реалізації державних цільових програм, різних регіональних, місцевих і відомчо-галузевих проєктів інформатизації сьогодні в Україні вже закладені основи інфраструктури ЄІП.

Сьогодні ДІП має бути направлена на створення і забезпечення ЄІП і контролюватися державними структурами на державному, регіональному і місцевому рівнях.

Література:

1. Закон України "Про інформацію" від 02 жовтня 1992 // Відомості Верховної Ради. — 1992. — №48. — Ст. 650.
2. Григор О. О. Формування інформаційного суспільства в Україні в контексті інтеграції в Європейський Союз (державно-управлінський аспект): автореф. дис. к-та н. з держ. упр. 25.00.01. / Львівському регіональному інституті державного управління Національної академії державного управління при Президенті України. — Львів, — 2003. — 20 с.
3. Закупень Т.В. Правовое регулирование создания единого информационного пространства стран-участниц Содружества Независимых Государств / Т.В. Закупень // Государство и право. — 1997. — № 6. — С. 92—95.
4. Концепция построения информационного пространства: <http://www.infodesigner.ru/about/concept/concept.shtml> 19.10.2006.
5. Лопатин В. Методологические проблемы формирования и защиты единого информационного пространства: <http://jurfak.spb.ru/conference/18102000/lopatin.htm>
6. Палькина Т. Единое информационное пространство Здравоохранения / Т. Палькина: http://www.cnews.ru/reviews/free/national2006/articles/edin_info/19.12.2006
7. Прохоров Е. Региональные СМИ в информационном пространстве России / Е. Прохоров // Факс. — 1999. — № 1—2. — С. 46.
8. Системный анализ и основы биосферного мышления: (избр. тр.) / Под ред. Р.П. Чапцова / Междунар. центр интеллект. развития; Регион урал. отд-ние Междунар. акад. информатизации. — Челябинск, 1994. — 136 с.
9. Степанов В.Ю. Вплив інформаційного простору на сучасне суспільство / В.Ю. Степанов // Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. / Нац. акад. держ. упр. при Президенті України, Харк. регіон. ін-т держ. упр. — Х., 2010. — Вип. 2(29). — С. 24—30.

Стаття надійшла до редакції 13.12.2010 р.